

BUENAS PRACTICAS BONES PRÀCTIQUES

En aragonés i català

Carmén Capdevila Murillo, Anchel Reyes Garreta y Chabier Gimeno Monterde

A *Cátedra Johan Ferrández D'Heredia*, de *lenguas propias de Aragón y patrimonio inmaterial aragonés* financió en 2018 o proyecto “**Edició del monogràfic sobre bones pràctiques de socialització**”, seguntes propuesta presentada por o Seminario Aragonés de Sociolingüística. Este informe ye o resultau presentau en 2019.

Conteniu

1. INTRODUCCIÓ.....	3
1.1 LES LLENGÜES AL DOCUMENT	4
2. METODOLOGIA.....	4
3. TROBADA – vivir en aragonés.....	6
3.1 ¿QUAN, QUI Y POR QUÉ SE CREYA?.....	7
3.2 ¿QUÉ YE? OBCHECTIVOS Y DESCRIPCIÓN	8
3.3 ¿CÓMO S’ORGANIZA, QUI L’ORGANIZA, QUÉ PAPER CHUGAN OS LOCALS?.....	10
3. 3.1 Fases d’a organización:	13
3.4 EXPERIENCIA. SISTEMATIZACIÓN D’O MATERIAL DE L’ASOCIACIÓN.....	15
3.4.1 As actividatz.....	15
3.4.2 Perfil d’os participants.....	16
3.4.3 ¿Cómo vive la inmersión lingüística un participant?.....	18
3.4.4 Análisi d’as crónicas:.....	21
4. CLARIÓ: Associació de pares del Matarranya en defensa del català.....	23
4.1 QUAN, QUI I PER QUÈ ES CREA?.....	24
4.2 ACTIVITATS PRINCIPALS	26
4.2.1 “Alifara: Estimem la nostra llengua”	26
4.2.2 Escola Nostra	27
4.2.3 Dia de la Llengua Materna	28
4.2.4 Jornada Llengua i escola al Matarranya	30
4.3 L’ASSOCIACIÓ COM A ACTOR POLÍTIC.....	30
4.4 L’ENSENYANÇA DE CATALÀ A LA FRANJA.....	32
4.5 FALTA D’AUTOESTIMA LINGÜÍSTICA	34
4.6 LA LLENGUA CATALANA COM A PART DEL PATRIMONI.....	34
5. CONCLUSIONS	35
6. BIBLIOGRAFIA	36

1. INTRODUCCIÓ

El 9,6% de la població aragonesa declara entendre el català (83.199 persones) o l'aragonès (44.439) i el 6,1%, parlar-los (55.513 català i 25.556 aragonès) a Aragó, encara que ambdues compten amb la manca d'una legislació que les doti d'estructures fermes per la seva continuïtat i possibiliti els seus parlants el dret a desenvolupar les seves vides en la seva llengua. Per tant, les iniciatives per la revitalització de la llengua en aquestes zones lingüístiques sorgeixen per part de la societat civil que mitjançant l'associacionisme està duent a terme pràctiques de socialització en català i aragonès que tenen com a objectiu la dinamització i l'ús de la llengua.

En el treball s'analitzen dues d'aquestes iniciatives que sorgeixen en la darrera dècada amb l'objectiu de revitalitzar la llengua partint de les necessitats del territori i dels parlants d'aragonès, en el cas de la iniciativa “Trobadà – Vivir en aragonés” i de català, per l'Associació de pares del Matarranya, Clarió.

Clarió neix en 2012 per un grup de pares i mares que, preocupats per la continuïtat de la llengua entre els seus fills i filles, decideixen crear una associació per potenciar el seu ús en contextos quotidians a la vegada que es defensa la situació del català a l'escola. Des de llavors, ha realitzat més de vuit activitats arreu de la comarca. Entre les activitats principals destaquen l'“Alifara Clarió”, una trobada entre pares i mares que serveix per consolidar la dinàmica interna de la mateixa associació i la jornada de “Llengua i escola” que se centra en les possibilitats d'ampliar l'oferta educativa en català a la comarca del Matarranya i en el conjunt de la Franja.

Trobada neix el 2014 com una iniciativa centrada a acostar la realitat dels *neofablants* de l'aragonès als pobles de l'Alt Aragó on es parla la llengua, propiciant l'encontre com a parlants inicials i persones que han adoptat l'aragonès com a segona llengua. Per això, treballa des de la perspectiva del turisme rural sostenible i la immersió lingüística, oferint un cap de setmana d'activitats, modernes i atractives tant pels participants externs com per la població local. Fins al 2018, s'han organitzat vuit edicions de la Trobada, passant per diferents punts de la geografia altoaragonesa.

L'anàlisi s'ha realitzat mitjançant una sistematització d'ambdues experiències, amb l'objectiu de veure els elements en comú que presenten ambdues iniciatives i de quina forma poden servir com a model de bona pràctica de socialització per la revitalització del català i l'aragonès a Aragó.

1.1 LES LLENGÜES AL DOCUMENT

Aquest informe aposta pel sesquilingüisme i per la comprensió entre parlants de llengües diverses, és a dir, la capacitat d'entendre a parlants d'altres llengües. I amb més raó entre llengües d'un mateix territori i força semblants com és el cas de l'aragonès i del català. Per això s'ha escrit la meitat en català i l'altra, en aragonès, fent la introducció i la part de Clarió en català i les conclusions i la part de Trobada, en aragonès.

2. METODOLOGIA

La metodologia utilitzada per l'elaboració de l'informe és la sistematització d'experiències, una tècnica utilitzada per captar l'evolució d'experiències pràctiques amb l'objectiu que es puguin fer servir com a referent. En el cas de les dues iniciatives estudiades, el coneixement del seu funcionament pot servir com a exemple per potenciar experiències similars en altres punts del territori de llengua catalana o aragonesa.

La sistematització té en compte el procés social que està present darrere d'un projecte com són les condicions ambientals, la situació de les persones que integren els grups, les accions que es duen a terme per assolir els fins, les percepcions, interpretacions i intencions, els resultats esperats amb imprevistos i les relacions i reaccions de persones que formen part de les iniciatives (Moreno, Agirregomezkorta i Cuadrado, 1999). És a dir, identificar els factors que van fer possible el sorgiment i desenvolupament de la iniciativa i també veure la relació entre ells.

La recopilació de les dades per dur a terme l'informe es va realitzar en coordinació amb les entitats, que van posar a disposició el material sobre la trajectòria de les iniciatives en els que s'inclouen la informació sobre les activitats, informes sobre la situació del català a la Franja i al Matarranya, de l'aragonès i de l'Alt Aragó i de les organitzacions de Clarió i Trobada.

En el cas de Trobada s'han analitzat i sistematitzat materials provinents de diferents fonts documentals: els programes d'activitats, les cròniques escrites pels participants i les fitxes d'inscripció. A més, un dels autors de l'informe ha participat activament en la iniciativa des de la seva formació, i ha pogut aportar una anàlisi crítica de la història de l'entitat, així com explicar-ne els aspectes organitzatius.

Comptem amb vuit programes d'activitats, amb una estructura semblant. Són escrites en la varietat local del lloc a on es fa cada Trobada, hi trobem tant informació relativa a la infraestructura de l'esdeveniment (allotjaments, dinars i sopars), així com sobre totes les activitats. També comptem amb una introducció per explicar tant als locals com als

visitants la finalitat de la iniciativa. D'altra mà tenim vuit cròniques escrites en totes les trobades, la majoria d'elles per estudiants d'aragonès. Es van publicar en xarxes socials i van servir per ensenyar l'experiència subjectiva de les persones que hi van participar. Amb aquestes podem conèixer les valoracions qualitatives que fan alguns participants sobre els aplecs. Amb les cròniques s'ha fet una anàlisi de la freqüència de les paraules més empleades i una anàlisi del discurs dels participants.

Per acabar, analitzem les dades proporcionades pels inscrits de les quatre darreres edicions. Gràcies a les inscripcions vam conèixer quanta gent va venir a aquestes Trobades, si és comuna repetir la participació en diferents edicions, en quina proporció van acudir-hi dones i homes, quants cursos d'aragonès havien fet, o en quina mesura van venir persones úniques o en família, entre altres aspectes. Les dades dels inscrits s'han estudiat com un únic cas, és a dir, cada persona s'ha comptabilitzat només una vegada, encara que hi hagi participat en més d'una edició.

En el cas de Clarió, es va realitzar una entrevista en profunditat a tres membres de l'Associació. Dos d'ells van ser-hi quan es va fundar (a partir d'ara E1 i E2) i el tercer s'hi va unir més tard (E3), tots tenen una trajectòria de treball al voltant del català i el territori, pel que van poder aportar informació més detallada sobre la situació de la llengua en el territori tant per ser pares com per haver-hi treballat el tema.

L'entrevista se centra tant en la percepció de la situació de la llengua a la comarca del Matarranya i a altres comarques de la zona oriental d'Aragó com en l'estructura organitzativa de l'Associació: les activitats, la seva visió i la forma en què havien desenvolupat la seva tasca durant aquests anys.

Per últim, es va realitzar una anàlisi de les notícies en la premsa sobre l'Associació per recopilar més informació sobre els actes organitzats i el context en el qual es donava. Amb la combinació de fonts es pretén captar el màxim d'informació possible i tindre una imatge més àmplia de la labor de l'Associació al territori i la seva evolució amb el fi d'identificar quines accions poden servir per potenciar l'ús de la llengua a les zones catalanoparlants de l'Aragó.

3. TROBADA – vivir en aragonés

L'asociación prencipia a organizar a suya actividat en 2014, coincidindo con a lechislatura d'ó gobierno PP-PAR que se caracteriza por neutralizar a lai de luengas 10/2009, defendo los poquetz avances en materia de dreitos lingüísticos plantiaus por l'anterior eixecutivo d'ó PSOE-PAR. A politica lingüística en este periodo ye practicament nula, dau que s'eliminan os premios literarios Guillém Nicolau y Arnal Caveró, se mantiene baixo minimos o programa Luzía Dueso y s'elimina lo nombre "aragonés" y "catalán" d'ó texto, con a nueva redacción d'a lai 3/2013.

O territorio prioritario d'actuación de Trobada ye la zona d'Alta Vitalidat de l'aragonés¹ que comprende 55 municipios rurals y que en 2011 contaba con 22.999 habitants (Reyes *et al.* 2017). En este territorio trobamos a 6.540 personas que declaran entender l'aragonés (28,4%), 4.457 charrar-lo (19,4%), 3.612 leyer-lo (15,7%) y 1.832 escribir-lo (8%). A transmisión intercheneracional ye feble, d'un 69% en os casos en los que lo pai sabe charrar y d'un 68% de transmisión en os que la mai sabe charrar. Amás, ye un territorio con una natalidat bien baixa y con una proporción chicota d'a población de personas menors de 16 anyos (12%). L'analfabetismo en aragonés tamién ye un grieu problema en esta zona, dau que un 58,8% d'os que declaran saber charrar declaran tamién que no sabe escribir-lo.

A manca de politica lingüística por parti d'as institucions antis de l'anyo 2015 fa que la mayor parti d'as actuaciones de cudiau y promoción d'ó patrimonio lingüístico surchan d'ó mundo asociativo. En este sentiu, as asociacions de l'aragonés se centran mas que mas en custions como la normativización d'a luenga (Consello d'a Fabla Aragonesa, Estudio de Filología Aragonesa y Societat Lingüística Aragonesa) u l'amostranza d'adultos (Nogarà, Ligallo de fablans, Espelungué, Calibo etc.), amás d'as asociacions locals de l'Alto Aragón que treballan sectorialment en as suyas variedatz. Manimenos, Trobada ubre un campo menos treballau ta part d'allora por l'asociacionismo: a socialización.

Dende l'anvista d'a revitalización lingüística, a metodolochía de Trobada ye una d'as pocas iniciativas que han conseguíu la implicación d'a población nativa. Por un regular o proceso de recuperación de l'aragonés s'ha liderau por personas que han adquiriu lo idioma como segunda luenga y s'ha preixinau dende las ciudatz, mientras que Trobada da importancia a los parladors nativos, a suya realidat rural y a las variedatz vivas, mirando d'acercar a los parladors con aragonés como primera luenga y los que la han aprendiu como segunda en otros contextos.

¹ Seis d'as ueito Trobadas s'han feito en a Zona d'Alta Vitalidat de l'aragonés, fueras d'as dos celebradas en Artieda, lugar de l'Alto Aragón con una alta presencia de neofablants (Reyes y Sorolla, 2018).

Por atro costau, o mundo asociativo de l'aragonés se troba dividiu en una dinamica de conflicto arredol d'ó debat d'a representación grafica y d'ó modelo de luenga, fendo a ormino d'entrepuz a un treball de conchunta entre personas de diferents sensibilidatz. A Trobada ha conseguíu meter a triballar en común a chent con ideyas y perspectivas bien diferents arredol de l'obchectivo concreto de fer posible un cabo de semana d'immersión lingüística.

3.1 ¿QUAN, QUÍ Y POR QUÉ SE CREYA?

A trobada naixe en Pamplona-Irunya en 2014. Ye una iniciativa que naixe d'a necesidat d'a colla navarra de fablants de fer servir o idioma. A colla navarra de fablants ye un colectivo chicorron de neoparlants d'aragonés que vive en a comarca de Pamplona y que se chunta periodicament pa charrar. En palabras d'Alifonso Otal en a entrevista d'ó numero 37 d'a revista espiello, uno d'os suyos fundadors:

“Nos entrefilamos que como en cualisquier atra colla os obchectivos de cadagún en o tocante a l'aragonés pueden estar en diferents nibels... mas endrezatos a: deixar de campar solos y fer parola (...), fer servir a luenga de traza cutiana, aprender-la como cal y amillorar-la, ixemenar-la, treballar por crear espacios de convivencia, gosar esfender os suyos dreitos y reconoixedura, amostrar-la (...)” (Espiello 37, pp.30)

Como se puet observar en o fragmento d'a entrevista, a necesidat que empuixa la creación d'a colla navarra de fablants ye ubrir nuevos espacios d'uso d'a luenga, conoixiendo a mas parladors amás d'amillorar as conoixencias. Una vegada creyada, o grupo siente a necesidat d'ubrir-se a la resta d'a comunidat lingüística, disenyando a iniciativa inspirau por os barnetegis vascos.

Un barnetegi ye literalment un “puesto d'internos”, ye decir una concentración intensiva d'aprendizache d'euskera. Os barneteguis son trobadas d'immersión lingüística en luenga vasca. Gosan celebrar-se en lugars y redoladas con una alta presencia de parladors d'euskera, alternando clases de gramatica con actividatz de convivencia de toda mena que aduyan a la aceleración de l'aprendizache. En o barnetegi comunicar-se en euskera ye un requisito previo a participar, por lo que lo estudiant desenrolla las suyas habilidatz y recursos lingüísticos. Amás se potencia la relación entre los euskalduzaharras (vascoparlants nativos) y os euskaldunberris (neoparlants d'ó idioma), fomentando las actitutz positivas y l'autoreconocimiento mutuo en a comunidat lingüística.

Un factor clau que explica l'éxito d'a Trobada dintro d'ó escenario de fragmentación y conflicto d'ó mundo asociativo de l'aragonés ye que la iniciativa prencipia con una colla externa previament a este. Dende la suya creyación s'ufrió lo prochetto a las diferents

asociacions dende una anvista horizontal de colaboración, escribindo lo primer prochecto tanto en a propuesta ortografica de CFA como en a d'EFA y charrando con diferents escuelas d'aragonés de Zaragoza pa convidar-lis a fer parti.

Atro factor clau que explica la consolidación d'a Trobada ye que naixe como un colectivo especifico de triballo d'a socialización, salindo-se-ne d'a dinamica de triballo voluntario en a ensinyanza d'adultos, que no deixaba guaire tiempo a los activistas pa treballar bien este aspecto. En este sentiu, a primer edición se fació en a Val de Chistau con una asistencia d'arredol de 20 personas, amás d'o mayestro y d'os ponents. A experiencia d'este primer grupo piloto estió prou positiva, ya que anque no yera numeroso, sirvió pa amillorar as conoixencias d'aragonés, pa acercar a neoparlants a lo idioma vivo y pa que lo boca-orella permitise replicar-la.

Amás a implicación en a organización de Fernando Romanos Hernando, persona vinculada a lo lugar de Chistén y estudioso d'a variedat chistavina, estió una clau fundamental pa organizar a primera edición. Os suyos conoiximientos sobre dinamización social tamién aportoron muito en o diseno d'as actividatz y en a estructura d'as primeras edicions.

Por atro costau, con paso d'o tiempo a Trobada ha deixau d'organizar-se dende Navarra y ha pasau a organizar-se dende Aragón. Bells d'os integrants d'a colla navarra de fablants en 2014 ha tornau a vivir en Aragón y se'n ha sumau nuevas personas a la organización, de vez que atras han deixau de participar-ie.

3.2 ¿QUÉ YE? OBCHECTIVOS Y DESCRIPCIÓN

Trobada ye un prochecto d'immersión lingüistica que mira de fer posible vivir en aragonés mientras un cabo de semana y de vegada estar un punto d'alcuentro d'a comunitat aragonesofona pa teixir retz entre charradors y prochectos en aragonés.

Os obchectivos chenerals d'a Trobada son dos:

- Fer posible "vivir en aragonés" tot un cabo de semana (immersión lingüistica)
- Teixir ret entre charradors (fer comunitat lingüistica)

Pero amás a trobada tiene otros seis obchectivos especificos:

- Ufrir una ferramienta d'aprendizache lingüistico por o metodo d'a immersión
- Estar un punto de trobada entre parlants L1 y L2 (nativos y neoparlants)
- Normalizar l'uso d'a luenga en os lugares de l'Alto Aragón
- Emponderar l'autoestima d'os fablants con una experiencia positiva con a luenga
- Superar a lochica conflictual en o mundo asociativo ligau a l'aragonés
- Ufrir una actividat intercheneracional, pa ninos, chovens y grans

Pa aconseguir-los s'ha disenyau como un prochecto de **turismo rural sostenible** dende l'anvista de l'**animación sociocultural**.

O **turismo rural** ye seguntes De las Heras (1997)

"Aquella actividad turística realizada en el espacio rural, compuesta por una oferta integrada de ocio, dirigida a una demanda cuya motivación es el contacto con el entorno autóctono, y está basada en una interrelación con la población local" (p.181).

A Trobada se fa en o espacio rural, dau que siempre s'ha feito en lugares de l'Alto Aragón, ha ufierto diferents propuestas d'ocio integradas y responde a la demanda entre los neoparlants d'aragonés de contacto con os dialectos vivos d'a luenga, basando-se en as relacions con a población local.

D'atra man, pa estar **sostenible** ha de cumplir con tres características basicas en que coinciden autors como Muñoz *et al.* (2005) y Abellan (2008):

- Compatibilidat con o medio ambient, con os recursos naturals y os procesos ecolochicos esenciales.
- Participación d'a comunidat local e integración en os retz comercials d'o territorio.
- Viabilidad economica.

A Trobada cumple las tres características, no se fa guaire impacto ecolochico y en muitas d'ellas se treballan aspectos arredol d'a naturaleza, lo turismo se torna una ferramienta fundamental pa fomentar a participación d'a comunidat local y se produz un impacto economico positivo y distribuido que sirve pa lechitimar o contacto con os desplaiaus.

Dende la organización se mira de repartir o gasto entre los diferents negocios locals tanto en o tocant a l'aloixo (alberdes, casas rurals), como en a restauración (tabiernas y restaurants), ya que asinas se fomenta lo contacto con os locals y se mira de fer en lo posible un reparto igualitario d'os recursos economicos movilizaus. Amás as trobadas s'organizan en temporada baixa, prebando de suponer un refuerzo en a economía local en a epoca de l'anyo que ye mas floixa pa la economía d'os lugares.

En o tocant a l'Animación Sociocultural, Úcar (1992) propone la sigüent definición:

"Un proceso susceptible de intervención tecnológico-educativa en una comunidad delimitada territorialmente que tiene por objetivo convertir a sus miembros, individual y socialmente considerados, en sujetos activos de su propia transformación y la de su entorno, de cara a la consecución de una mejora de su calidad de vida".

A organización de l'actividat se disenya como un proceso educativo d'aprendizache y millora de l'aragonés en inmersión. A comunidat delimitada, a nivel cheneral ye la comunidat lingüística de l'aragonés, mientras que en cada edición en concreto se triballa en relación con a comunidat local de cada lugar y con as personas que se desplazan enta allá. Se mira d'emponderar a los participants tanto locals, como visitants, como suchetos

activos d'a suya propia transformación. En a vida cutiana los parlants d'aragonés fan uns usos lingüísticos limitaús a no guaires contextos (familia, collas d'amigos, asociacions...) y en a Trobada s'ufre una experiencia de convivencia de tot en aragonés, que fa posible charrar-lo difuera d'ixo contextos limitaús ixamplando l'uso social d'a luenga.

Esta experiencia permite a los participants reconoixer-se con otros charradors que no conoixeban previament, creyando concencia de fer parti d'una comunidat lingüística común y fendo mas gran lo ret de parladors. Amás tamién normaliza l'uso d'a luenga, ya que vivir a experiencia d'a inmersión lingüística aduya a chenerar concencia de que se puet fer servir o idioma en cualsquier ambito d'a vida, dau que ye una ferramienta de comunicación humana valida pa totz os contextos.

3.3 ¿CÓMO S'ORGANIZA, QUÍ L'ORGANIZA, QUÉ PAPER CHUGA LA POBLACIÓN LOCAL?

S'organiza de traza horizontal a través d'una asamblea ubierta a totz os parlants u estudiants d'aragonés que quieran fer parti. Prencipia a organizar-se bells dos u tres meses antis d'a edición. A organización fa reunions periodicas en que se decide lo programa y se reparte as fainas. Por atro costau, cada trobada ye coorganizada con a población local. Pa conseguir-lo bi ha una persona que fa d'enlace con unatra persona d'o lugar que aculle la trobada, contando-le la ideya y presentando las propuestas. En bellas ocasiones o enlace local tamién fa parti d'a asamblea, aunque esto pende d'a suya disponibilidat y compromís. As asambleas gosán estar telematicas, dau que en la organización bi ha chent que vive en diferents puestos, combinando personas que i fan parti por teleconferencia con otras que se chuntan físicament.

Por un regular o enlace local s'encarga d'as infraestructuras, demandando a lo concello os locals publicos en do se fan las actividatz y d'a organización d'as actividatz que son lideradas por as personas d'o lugar, mientras que la resta de la asamblea gosa encargarse d'otras fainas. Amas s'organiza una u dos vesitas a lo puesto que aculle la trobada con a finalidat de conoixer os aloixos y os restaurants y de fer una reunión pa explicar a iniciativa a los actors locals.

Un atro d'os aspectos fundamentals d'a Trobada ye la creyación d'un espacio seguro pa fer servir a luenga y pa todas as personas que i participan. En este espacio se convive personas diversas con nivels y experiencias arredol d'a luenga prou diferents, por lo que se mira de creyar un ambient de rispato y aprendizache en do los uns aprenden d'os otros. Por ixo tamién s'incluye en o programa un chicot codigo de conducta dende la seixena edición.

Imachen 1: Codigo de conducta d'a Trobada

Codigo de conducta

Con a inscripció en a trobada, os partizipans se comprometen a respetar una serie de puntos, clamemos-los "normas" si queremos, que son d'o sentiu común y fundamentals pa que bi aiga un ambién de convivencia sana. Os puntos que cal respetar, a lo menos, son os siguiens:

- O suenio d'a chen. En os lugars bi ha puesto pa tot, pa la fiesta y pa lo descanso, asperamos que a chen que siga de fiesta respete a qui quiera adormir y no se faga masiau estrapaluzio de nueis.

- Os orarios d'as actividatz programadas. Prau que cada persona ye libre de trigar si quiere partizipar u no pas en cada actividat, pero si se i partizipa cal tener presén que dezaga de cada actividat bi ha muito treballlo, si s' empezpia tardi cualsiquier actividat, a resta se retarda.

- A toda la chen d'arredol, partizipe u no pas en a trobada. Ye por demas dezir que s'abrà de respetar a las personas que son convivindo con a chen que partizipamos en a trobada, tiengan as condizions personals que tiengan.

- A opinión d'otri. Anque no se siga d'aluerdo con a opinión que tenga otri, ye menester respetar-la. Ye aconsellable de debatir sobre cualsiquier tema que no se siga d'aluerdo, pero sin dentrar en pleitos y sin devantar a voz. lmos a mirar de fer entre todas as personas que femos parti de Trobada un espazio libre d'agresions de cualsiquier mena en que todas y toz nos sintamos bien, tiengamos as mesmas opzions tot y que amostremos as nuestras diferenzias enriquindo-nos d'as nuestras esperenzias.

Fuent: Programa d'a uiten a Trobada (Artieda).

A organización d'as actividatz, cara ta la población local se presentan como actividatz socioculturals d'ocio ubiertas a la comunidat, sin fer guaire referencia a la luenga. En bellas ocasiones os enlaces locals fan un cartell propio u las difunden por os suyos medios, y en atras la organización de Trobada fa un cartell especifico d'un concierto u d'una actividat mas atractiva, amas de difundir o propio programa y o cartell chenerico. Se mira de programar siempre propuestas variadas, pinchas y modernas como conciertos, comedias u talleres que puedan plegar en personas con diferents preferencias. En estas se fa un uso normal en que lo important no ye tanto lo estudio d'a luenga en sí sino ufrir un espacio d'immersión lingüística. Creyando esta morfuga se mira de normalizar l'uso de l'aragonés, fendo un espacio de normalización entre totz os participants.

O esquema d'a programación d'as Trobada ye pareixiu en todas las ocasiones. O viernes se fa una actividat u varias d'introducción a lo lugar y a lo dialecto local, o sabado de maitins cada participant fa parti en dos sesiones de clase u microtallers en do s'afunda en o conoiximiento d'a luenga y d'a variedat local. O sabado de tardis se fa bella actividat ludica y de nueits s'organiza un concierto. O domingo ye reservau pa atra mena d'actividatz mas relaxadas como vesitas guidadas u gambadas suas por o mont. Por un regular as clases son impartidas por expertos en aragonés u personas reconoixidas por a suya implicación en a defensa d'a luenga en a redolada.

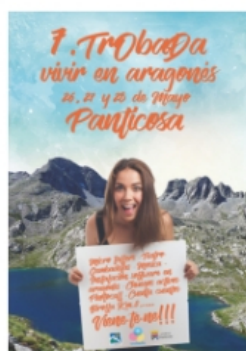
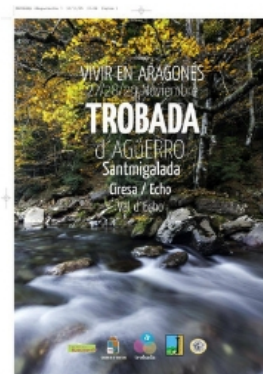
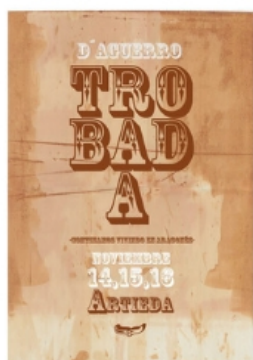
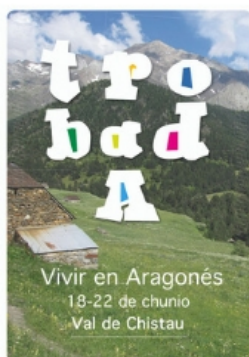
Por atro costau, se mira d'ufrir una programación intercheneracional. Anque lo publico mayoritario d'os participants son chent choven y adultos chovens, as trobadas se fan en lugars en do convive población de todas as edatz, mas que mas personas grans. Por ixo se mira de fer actividatz variadas que interesen a personas de diferents edatz. Con

l'objectivo d'empentar a transmissió intercheneracional d'o idioma y de fomentar as relacions entre zagals que charran aragonés tamién s'ha feito en varias edicions un programa infantil especifico.

En todas as edicions s'ha prebau de cudiar a comunicació, como una ferramienta pa emponderar a los parlants. Pa conseguir-lo se treballa en un disenyo poliú consensuau entre lo disenyador y la organizació, se fa una nota de prensa pa anunciar-la endrezada ta los medios de comunicació locals y aragoneses y se triballa lo refirme d'as institucions pa incluyir lo suyo logo en os cartells y en os programas. O refirme d'os concellos, d'as comarcas y d'a Diputación Cheneral d'Aragón ye important pa l'autoestima d'os parlants d'aragonés, debiu a que ha estau un idioma prou maltractau e invisibilizau de tot en os espacios oficials.

Os programas y cartells se fan en a variedat local y en ells s'explica tanto a los locals como a los vesitants a finalidat d'a Trobada. Fer-lo en estas variedatz ye important pa conseguir o refirme d'a población que aculle as Trobadas, ya que transmite carinyo enta la suya parla.

Imachen 2: Cartels d'as ueito edicions de Trobada – Vivir en Aragónés

Anque no siempre ha estau asinas, o cartell con a fecha y lo programa con toda la información se publica a lo menos un mes antis, pa dar un tiempo suficient d'alzar l'os días a los participants y de fer difusión entre las asociacions d'amostranza pa ufrir a inmersión lingüística a la suya alumnalla.

O impacto economico de Trobada ye atro d'os aspectos relevants. Movilizar a una media de 46,25 personas enta un lugar chicorron d'o Pirineu tot un cabo de semana supone un buen empenón a lo consumo hostelero. Anque no totz i participan tot lo cabo de semana, sí que supone un gasto de mas de 2000 euros en total por cada edición. Pa ganar a simpatía d'os negocios locals mira de repartir-se lo gasto entre las diferents ufiertas que bi'n ha. Tamién se mira d'organizar a Trobada en temporada baixa pa aduyar a la desestacionalización d'o turismo, dau que as ueito edicions s'han organizau u bien en agüerro a zaguers de noviembre u bien en primavera a zaguers d'abril, en mayo u en primers de chunyo.

En o tocant a la financiación, en cada edición s'ha triballau d'una traza diferent, contando tanto con recursos propios como con financiación externa. En muitas edicions s'ha conta con aduyas publicas, por un regular gracias a la coorganización con un concello local que ha pagau bella actividat como por eixemplo un concierto. Tamién s'ha demandau en una ocasión diners a la convocatoria de subvencions pa asociacions sin animo de lucro d'a Dirección Cheneral de Politica Lingüística. En ocasiones s'ha demandau a los participants desplaus una inscripción de cinco u diez euros. Con os diners chestionaus se mira de pagar os gastos de desplazamiento, d'aloiu y d'alimentación a totz os ponents.

3. 3.1 Fases d'a organización:

A trobada s'organiza en quatro fases, primero lo diagnostico, segundo la programación, tercero la eixecución y pa rematar a evaluación.

En o diagnostico s'estudia lo contexto en do se fará, valurando entre diferents lugares y vals que puedan acullir-la. S'identifica los recursos turisticos y las actividatz en aragonés que puet ufrir lo lugar y lo entorno. Dimpués s'ha d'estudiar os intereses d'os actors que serán afectaus por l'actividat directa u indirectament (población local, negocios d'a redolada, concello, asociacions culturals etc.), mirando tamién de trobar personas autoctonas motivadas por embrenca-se en o prochetto. Seguidament s'evalua los espacios y las infraestructuras existents en o puesto seleccionau parando quenta d'as avantallas y desventallas que pueda existir a nivel de recursos y servicios.

En a programación s'emplean os resultaús d'o diagnóstico, con o terreno ya conoixiu y se seleccionan as actividatz que se farán, consensuando-las con a persona u organizaciones d'a población local con las que se ye treballando. Tamién se planifica a infraestructura hostelera a nivel d'os aloixes y de l'alimentación, asinas como los espacios en do se realizarán las actividatz. Tamién ye la fase en do se mira la financiación d'as actividatz. En trencar o programa este se publica y se difunde, a través d'as escuelas d'aragonés d'adultos, d'os retz sociais y d'os medios de comunicación convencionales con una nota de prensa.

En a tercera fase se realiza la trobada, a organización s'autoasigna rols de treballu y coordina l'acompanyamiento d'os ponents, o acondicionamiento d'as salas y o tiempo d'as actividatz. A información relevant d'as preferencias d'os participants y d'os ponents s'aconsegue con o formulario d'inscripción, que permite chestionar millor as suyas necesidatz. Tamién se gosa fer una chicota reunión entre los organizadors o viernes pa repartir as fainas y coordinar-se millor.

Pa rematar, bellas semanas dimpués de fer-la, se fa una reunión entre los organizadors pa evaluar o cabo de semana. Se charra d'as actividatz, d'a relación con os locals, d'o proceso d'organización y de toda mena de custions que haigan puesto ocurrir arredol d'ixa edición l'obchectivo d'amillorar y fer una reflexión de conchunta. Tamién se prencipia a preixinar a sigüent edición, tornando enta la primera fase de diagnóstico.

En o cuadro sigüent se puet observar un resumen d'as fases en a organización d'una Trobada:

Taula 1: fases en a organización d'una Trobada

FASES	TEMAS
Diagnostico	Sobre os recursos turisticos y posibles actividatz
	Sobre a población local (personas motivadas, asociacions, concello etc.)
	Sobre a infraestructura (hostelera y espacios pa las actividatz)
Programación	D'as actividatz
	D'a Infraestructura que se fará servir (hostelera y espacios pa las actividatz)
	Difusión d'o programa (escuelas, retz sociais y medios de comunicación)
Eixecución	Replega d'información de ponents y participants (formularios d'inscripción)
	Coordinación y rols de treballu mientres o cabo de semana
Evaluación	D'o proceso d'organización
	D'as actividatz

3.4 EXPERIENCIA. SISTEMATIZACIÓN D'O MATERIAL DE L'ASOCIACIÓN.

S'ha organizau ueito Trobadas que han pasau por 11 lugars de l'Alto Aragón:

- 2014: Trobada I Val de Chistau (Chistén y San Chuan de Plan).
- 2015: Trobada II Artieda y Ruesta. Trobada III Baixa Ribagorza (Secastiella, Estadilla y Graus).
- 2016: Trobada IV Val d'Echo (Ciresa y Echo) y Trobada V Fonz.
- 2017: Trobada VI Val d'Echo (Ciresa y Echo) y Trobada VII Pandicosa y O Pueyo de Tena.
- 2018: Trobada VIII Artieda.

Nueu d'ixos lugars cuentan con una variedat constitutiva y parlants nativos (chistavin, cheso, baixo ribagorzano y tensino), mientras que en o lugar d'Artieda trobamos neoparlants autoctonos.

Quatro d'as trobadas s'han organizau sin garra tematica especifica, pensando en l'obchectivo transversal d'a inmersión lingüistica, pero tamién se'n ha organizau atras quatro con tematicas especificas, pensando en fer ret de prohectos culturals. As tematicas especificas han estau:

- Trobada III Baixa Ribagorza: Mullers y luenga. Sabers y conoiximientos en femenino.
- Trobada IV Val d'Echo: Literatura. Editorials y producción escrita.
- Trobada V Fonz: As escuelas d'aragonés d'adultos.
- Trobada VII Pandicosa y O Pueyo de Tena: Teatro.

3.4.1 As actividatz

O numero total que se'n ha feito ye de 82 entre 2014 y 2018. Estas actividatz han estau muit variadas, contando con clases, talleres, conciertos, teatros, mesas redondas, gambadas, presentacions etc. En cinco Trobadas bi habió programación especifica pa ninos y ninas y en atras tres no bi'n habió, as dos primeras porque no se programoron y en a zaguera porque no se'n apuntoron.

En a trobada ha participau un total de 109 ponents. O perfil mayoritario ye lo d'os hombres neofablants. Un 58,7% d'os ponents estieron hombres frent a un 41,3% de

mullers, mientras que arredol de dos tercios (67,9%) teneban neoparlants en frent y l'atro tercio (32,1%) fablants nativos.

En o tocant a las variedatz que estos feban servir, 33 (30,3%) empleoron a variedat local d'o puesto en que se celebró la trobada, 13 (11,9%) atras variedatz constitutivas d'a luenga aragonesa y os 63 (57,8%) que en queda charroron en aragonés común.

3.4.2 Perfil d'os participants

Contamos con datos d'os formularios d'inscripción d'as quatro zagueras trobadas (V Fonz, VI Val d'Echo, VII Pandicosa – O Pueyo y VIII Artieda), que nos permiten fer un chicot perfilau d'os participants d'as Trobadas. Ye important entender que en estos formularios nomas s'apuntaba la chent desplazada t'os lugares, no pas a población local, por lo que la participación en as actividatz ha estau mas alta que no refleixan as inscripciones. En todas las edicions s'ha conta con asaber-la chent d'os propios lugares, especialment en a Val d'Echo y en Fonz. En os datos se'n incluye amas d'os inscritos, a los ponents y a los miembros d'a organización.

A media de participants d'as quatro Trobadas estudiadas ye de 46,25, contando con un total de 185 participacions. D'estas 18 son de ninos y ninas y 161 adultos. Un 17,8% d'as personas que ha veniu t'as quatro zagueras Trobadas ha repetiu en beluna d'estas, mientras que un 81,3% no. Este dato de repeticions sería mas alto tamién si contasen con un rechistro d'as quatro primeras trobadas.

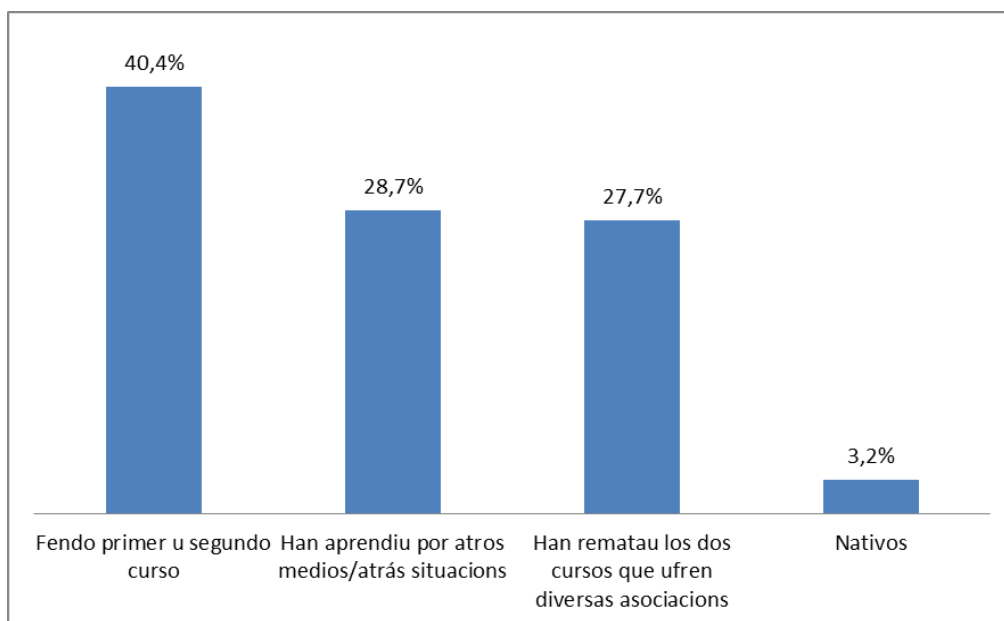
Pa analizar os datos d'aquí entadebant, s'ha depurau a las personas que han participau mas d'una vez d'a base de datos, quedando-nos nomas con un rechistro por persona: en son 127 en total. O sexo predominant ye lo masculino con un 61,4% d'hombres y un 38,6% de mullers. A edat d'os participants adultos ye d'entre los 18 y los 55 anyos, aunque predomina de traza mayoritaria as personas d'entre los 25 y los 35. Un 81,9% viene solo u con otros companyers, mientras que lo 18,1% viene en familia. Un 52,2% d'os que acuden en familia ha veniu en parella con bell fillo (uno u dos), un 34,8% viene en parella sin garra fillo y un 13% viene solo con un fillo.

A participación mayoritaria ye de tot o cabo de semana (37%), seguida d'as personas que viene dos días (33,9%), mientras que un 29,1% viene nomás un día. Por un regular, este zaguer sector ye representau por os ponents desplaus, mientras que as personas que goson participar tot o cabo de semana u dos días son mayoritariament os inscritos y la organización.

O nivel d'aragonés d'os participants ye prou diverso. Un 40,4% son personas que yeran fendo un curso de primer u segundo grau en bella asociación d'ensinyanza d'adultos, un 27,7% heban rematau los dos cursos que goson ufrir asociacions como nogará u ligallo de fablans y nomas un 3,2% yeran parlants nativos. Por atro costau, bi ha un alto

percentache (28,7%) que heban aprendiu por otros medios, ya siga por autoaprendizache, en extraescolars d'a escuela u por contacto con as fablas vivas.

Grafico 1. Nivel d'aragonés d'os inscritos en as Trobadas

A traza mayoritaria de desplazar-se t'os lugares ye l'auto personal u l'auto compartiu con una persona conoixida (80,1%). Manimenos bi ha un 18,3% d'os participants que demandan fer "Fa-Bla Car", ye decir, fer partache d'auto con otros participants que levan o suyo auto personal. Nomás un 1,6% plega en a Trobada con transporte publico. O metodo d'o "Fa-bla Car" ha funcionau prou bien fendo que totz os participants que lo han trigau pleguen en as chornadas y ufrindo una alternativa de transporte ecolochica y que favoreixe las relacions entre parlants. Naixe tamién como una respuesta colectiva a la precariedad d'o transporte publico en en os lugares de l'Alto Aragón.

Imachen 3: Logo de FaBla Car

En o tocant a los aloixes, ye important ufrir diferents opcions. Existe demanda tanto d'una opción economica d'adormir en alberde como de una opción mas comoda d'adormir en casas rurals. A organización ha d'ufrir a lo menos una solución asequible de pré (alberde), deixando libre a los participants trigar-ne atras. Asinas, un 52,8% s'estimó

d'adormir en aloixes miraus por ells mesmos, un 37,4% en alberdes y unatro 9,8% en casas rurals miradas por a organización.

Tamién ye important atender a las carateristicas alimenticias d'as personas que acuden. Cal coordinar-se con os restaurants y hostelers locals pa ufrir menús adaptaus a la demanda, en especial a los celiacos, os intolerants a la lactosa, os vegans y os vechetarians. De feito, un 8,8% d'os inscritos d'as quatro zagueras edicions yera celiaco u intolerant a la lactosa, un 7% yera vegán, un 6,1% vechetarián y un 78,1% no especificaba garra característica alimenticia especial.

3.4.3 ¿Cómo vive la inmersión lingüística un participant?

Pa rechistrar, difundir as actividatz y fer luenga se demanda a varias personas cada Trobada que faigan una cronica recontando la suya experiencia. As cronicas tamién sirven pa aprender y asimilar lo aprendiu mientras o cabo de semana plasmando-lo por escrito. Pa transmitir a experiencia subchectiva d'os participants en o informe hemos decidiu recuperar a cronica d'a IV Trobada en a Val d'Echo que se fació los días 27, 28 y 29 de noviembre de 2016 en Ciresa y Echo. Ye escrita por Félix Jiménez, estudiant d'aragonés de Lituenigo y por Raquel Ipas, ciresana y fablant nativa d'aragonés cheso:

Viernes (Escrita por Félix Jiménez).

O viernes 27 de noviembre estió lo primer día d'a quatrena trobada "Vivir en aragonés", a primera que se feba en a val d'Echo, encara que pareixó que se levaba fendo en este puesto toda la vida tanto por l'exitó d'as actividatz, como por a implicación d'os vecins d'o lugar.

China-chana plegaba la chent en Ciresa (en do se facieron a mayoría d'as actividatz programadas), amigos, companyers de luitas u de clase, personas desconoixidas, habitants d'a val... Pero totz con bella cosa en común: a ilusión y as ganas de pasar un cabo de semana charrando, sentindo y vivindo en aragonés, antimás d'aprender una mica más d'as particularidatz de l'aragonés cheso tant vivo en a vida qutiana d'os ciresanos.

De tardes se fació a primer actividat, una actuación de vecins d'Echo, d'o grupo de teatro "Lo Trueque", Con una vilada muit polida leyindo textos teatralizaus chesos, rematando-la con un rap de momento que fació arredir-se-ne firme a totz os presents. Dimpués plegó l'hora de cenar y nos achuntemos en o bar de Ciresa pa fer-lo. Astí, como en a resta d'o lugar, cal decir que nos tractoron de pistón dende o primer inte.

En rematar-se a cena las actividatz no paroron y a sigüent estió a grabación d'un video de "A escuchetes" una canal de youtube muit intresant an que se pueden

trobar muitismas recetas de cocina en aragonés. En este caso a receta no estió de cocina y Silvia (a protagonista d'os videos) nos sorprendió fendo unos espectaculars mojitos y pinyas coladas que podíamos tastar en rematar a grabación y que nos sabieron buenismos. Prou que a zaguer actividat estió rematar entre totz o mojito, conoixendo-nos una mica más y desfrutando d'a nuestra lengua, sentindo-la y tastando-los, ¡Prou que sí!

Sabado y domingo (escrita por Raquel Ipas).

Lo zaguer cabo de semana de noviembre, se facié en la Val d'Echo la IV Trobada "Vivir en Aragonés", que chunté a cuasi 50 personas que charran o están aprendiendo l'aragonés.

Bi ha que prexinar lo gran impacto que un acto con ixa cantidat de chent ha pa un lugar tan chicorrón como Ciresa, tanto social como economico. S'implié lo nuestro lugar de chent y de lo más choven ta lo más viello, facieron por comunicarse con qui se trobaban por lo lugar en la nuestra luenga materna, un orgullo pa nusotros.

Las Chornadas empecipieron lo viernes de tardis con l'actuación de bellos convecinos chesos de lo grupo de teatro "Trueque". Lo sabado de manyanas, estiemos en la clase de aragonés que facieron, en la se explicó las particularidatz de lo cheso. Estié muy interesant conocer los lugars en los que agún se charra aragonés, en cualisquiera de las suyas variantz. Sobre todo, cayer en cuenta de que en totz los lugars charramos una luenga común, sin perchuicio de las diferencias que en cada uno pueda haber.

Entre que yeranos en ixa clase, bellos mesaches facieron un Taller de Pintura pa los más chicorróns (los que venieron de difuera y los de lo lugar).

De tardis, se facieron actividatz relacionadas con la literatura en aragonés, un Taller d'escritura, imprescindible pa que una luenga no muera. Tamién se facieron cosas pa los chicorróns, que estieron toda la tardi entreteniús, incluso prepararon un palotiau con l'aduya de una mesacha de la Trobada que dimpués de cenar nos amostreron a totz.

Lugo se facié una cena en La Borda, en la que la chent que venié ta la Trobada convivié con chent de lo lugar. Dimpués de la cena, Elena Gusano facié un monólogo en aragonés ansotano, que animé a las chents de Ciresa a acudir. Pa rematar la nueit, bellas mesachas y bellos mesaches nos quedemos itando unos traguez y bel cante y baile.

Lo domingo tamién estió pleno de actividatz, ista vegada en Echo.

Una de las cosas que mas me clamé l'atención y mas goyo me facié, estió la gran cantidat de chovenalla que bi ha en Aragón que ha aprendiu o ib'ye aprendiendo l'aragonés y las ganas que li meten, algo imprescindible en la luita por no perder la nuestra luenga, lo nuestro patrimonio.

P'acabar, m'aganaria dar las gracias por lo triballo de los organizadors que han feito posible ista Trobada. Dende Ciresa quedatz convidaus pa cuando queratz tornar-vos.

Amás d'as cronicas escritas, tamién trobamos eixemplos de video cronicas que relatan a experiencia d'a Trobada. Estas han estau feitas de traza voluntaria por diferents participants, como ye lo caso d'a Trobada VII de Pandicosa y O Pueyo de Tena feita por Silvia Cebolla en a canal de YouTube "A escuchetes" u o resumen d'a Trobada VIII d'Artieda feita por Chorche Reyes con a suya productora audiovisual "Kalo-Skills".

Imachen 4: videocronica d'a Trobada VII

Enlaz: https://www.youtube.com/watch?v=rcVSQh_wmQE

Imachen 5: videocronica d'a Trobada VIII

Enlaz: <https://www.youtube.com/watch?v=8LORPPWqXOI>

3.4.4 Análisi d'as cronicas:

Pa rematar a sistematización d'os materials cedius por l'asociación Trobada s'ha feito un estudio d'as ueito cronicas escritas en as ueito edicions celebradas. Estas estioron escritas por 19 personas diferents, 12 d'ellas hombres y 7 mullers. En a mayoría d'os casos las escribieron mas d'una persona, repartindo-se lo triballo. O estudio se divide en dos partis, por un costau un analisi de freqüencia d'os termens mas empleaus y por atro un analisi d'o discurso, sabendo asinas as valuracions qualitativas que fan os participants.

En o tocant a las freqüencias, s'ha estudiau quals son as 25 parolas mas empleadas. Pa fer esta analisi s'ha tenu en cuenta os verbos, os sustantivos, os alvervios y os adchectivos mas empleaus en as cronicas. Visualment se puet observar en o sigüent grafico u mapa de freqüencias:

Imachen 6: freqüencia d'as parolas mas empleadas en as cronicas

Taula 2: freqüencia d'as parolas mas empleadas en as cronicas

Parola	nº	Parola	nº	Parola	nº	Parola	nº	Parola	nº
Fer	147	trobada	43	buena	28	personas	19	sabado	16
aragonés	87	estar	42	totz	25	puesto	18	cabo de semana	15
chent	51	luenga	36	clase	24	tardi	18	actividatz	15
lugar	49	charrar	35	prou	21	vivir	18	mesmo	15
haber	48	diya	31	plegar	20	muito	17	casa	14

D'una man os verbos mas repetius son fer (147), haber (48), estar (42), charrar (35), plegar (20) y vivir (21). D'atra man os sustantivos que mas s'han feito servir son aragonés (87), chent (51), lugar (49), trobada (43), luenga (36), diya (31), clase (24), personas (19), puesto (18), sabado (16), cabo de semana (15), actividatz (15) y casa (14). En o tocant a los adchectivos, lo mas empleau ye buena (28) y en os alvervios prou (21), tardi (18), muito (17) y mesmo (15).

En cheneral todas estas parolas evocan un imachinario basau en l'acción (fer, actividatz), o idioma (aragonés, charrar, luenga) y a convivencia (vivir) ligada a lo colectivo (chent, personas, totz). Tamién fan referencia a lo espacio compartiu (casa, lugar, trobada, puesto) y a lo tiempo (diya, tardi) ligaus a l'ocio (sabado, cabo de semana). No trobamos garra adchetivo de corte negativo, nomás uno con un claro sentiu positivo (buena).

L'analisi d'o discurso d'as ueito cronicas refleixa una experiencia bien buena d'os participants. En todas se fa un repaso d'as actividatz y se rechistra tanto las actividatz programadas como los espacios informals de convivencia. Os aspectos comuns positivos que se sinyalan d'os ambients informals son o contacto entre charradors L1 (nativos) y L2 (neofablants), asinas como entre personas de diferents puestos con un interés común por a luenga aragonesa. D'as actividatz formals se destaca la oportunitat d'amillorar l'aragonés en as clases y de conoixer d'a man d'a chent d'o país a cultura local, os costumbres y la naturaleza d'a redolada. Tamién se rechistra una satisfacción cheneral con a resta d'actividatz programadas.

Por atro costau, nomás trobamos dos criticas negativas en todas as cronicas analisadas, una derivada d'o mal comportamiento de dos personas que creboron a dinamica de triballo conchunto en a cinquena Trobada de Fonz y atra sobre la fecha trigada pa la seixena trobada en a Val d'Echo, demandando que s'organizase antis.

As familias destacan o buen ambient pa los fillos, con actividatz ludicas y de tiempo libre pa disfrutar d'a libertat que ufren os lugars chicorrns pa la catrinalla. Os chovens valuran positivament l'ambient de nueits, os charrazos y la borina d'os sabados y de bell viernes.

Un d'os efectos positivos que se repite en varias cronicas ye los efectos que tien a trobada en os participants dimpués de rematar. En plegar en casa muitos comentan que lis saliba charrar en aragonés a lo suyo entorno castellanoparlant de traza automatica, dau que veniban de pasar un cabo de semana d'immersión lingüistica.

En cheneral, todas las cronicas sinyalan una experiencia positiva d'aprendizache d'aragonés en immersión y de convivencia. Amás, en todas agradeixen o triballo feito por la organización pa fer-las posibles.

4. CLARIÓ: Associació de pares del Matarranya en defensa del català

L'Associació de pares del Matarranya Clarió en Defensa del Català va néixer el 2012 com a resposta a la creixent preocupació per la pèrdua de l'ús del català entre les noves generacions de nens i nenes de la comarca. El seu objectiu principal era treballar per la supervivència del català com a llengua, ja que havien observat que els nens i les nenes cada cop utilitzaven menys el català, el que posava en perill la seva transmissió intergeneracional.

La Franja d'Aragó com a territori on es parla català té 47.641 habitants, distribuïts en sis agrupacions territorials de municipis: Ribagorça, 3.583; Llitera, 8.769; Baix Cinca, 20.275; Baix Matarranya, 4.660; Alt Matarranya, 8.593 i Mesquí-Bergantes, 1.763. En l'àmbit total, el 4,2% de la població aragonesa sap parlar català, percentatge que arriba fins al 6,2% en el cas d'entendre'l. És interessant veure que la major part dels parlants de català se situa en l'àmbit rural, però també hi encontrem catalanoparlants en nuclis urbans com a conseqüència de la forta emigració que han patit aquestes zones (Reyes *et al.* 2017)

Com demostra l'estudi realitzat en 2014 sobre la situació del català a la Franja, aquest està fortament arrelat a la població del territori, ja que el 80,2% el parla, el 74,4% el sap llegir, el 40%, escriure i pràcticament l'entén la totalitat de la població. Això situa la Franja com el territori amb un percentatge major de catalanoparlants de tots els territoris on es parla català, però també està entre els territoris amb menor capacitat d'escriure'l. El fort analfabetisme de la llengua pròpia de molts parlants és una característica també pròpia dels parlants d'aragonès i que evidencia la forta manca de suport de les llengües pròpies al territori d'Aragó, que impedeix la normalització de la llengua i accelera el procés de substitució lingüística que ve donat des de fa segles. Com s'indica en l'anàlisi de la situació de l'aragonès i el català en l'actualitat, per la reversió de l'analfabetisme de la llengua pròpia és necessària una política lingüística ambiciosa, tant dintre com fora de l'escola i una alfabetització d'adults, mesures que s'han d'acompanyar de processos de codificació i normalització lingüística.

En el cas de la comarca del Matarranya, que es divideix en Alt Matarranya, Baix Matarranya i Mesquí-Bergantes en l'anàlisi del cens de 2011, el percentatge de persones que declaraven entendre el català era de 66,2, 70,7 i 54,3, respectivament, el saben parlar: 56,1, 59,9 i 39,6; llegir, 42,8, 42,2 i 26,7 i escriure, 16,9, 18,9 i 10,7%. Per tant, segueix el mateix patró que als altres territoris catalanoparlants, a excepció del Mesquí-Bergantes que presenta unes competències més baixes.

En els apartats següents s'analitza l'associació Clarió com a exemple de bona pràctica de socialització en català a la comarca del Matarranya, que serveix de foment de la llengua entre les generacions més joves. El fi és identificar els aspectes que caracteritzen a aquesta iniciativa de dinamització del català a la comarca del Matarranya, amb el fi de

veure les seves característiques pròpies, com s'han organitzat, quines limitacions assenyalen i de quina manera han desenvolupat la seva activitat. A més d'identificar els possibles aspectes extrapolables a altres parts del territori per crear experiències similars.

4.1 QUAN, QUI I PER QUÈ ES CREA?

En 2012, un grup de pares i mares conscienciats amb la llengua van decidir formar una associació que tingués com a objectiu la promoció de la llengua catalana en els pobles del Matarranya a través d'activitats on es normalitzés i guardés valor. Un any després, el context institucional canvia: es deroga l'antiga Llei de Llengües i entra en vigor la nova llei creada pel Partit Popular (PP) amb suport del Partido Aragonésista Regional (PAR) que establia dues zones d'utilització de les llengües i modalitats lingüístiques pròpies: la "Llengua Aragonesa Pròpia de l'Àrea Oriental", més coneguda com LAPAO i la "Llengua Aragonesa Pròpia de les Àrees Pirinaica i Prepirinaica"(LAPAPYP). Aquesta llei va generar polèmica i va tenir molt rebuig per molts sectors de la població. A la vegada, la implantació de la llei LOMCE d'Educació, més coneguda com a llei Wert va tenir efectes sobre els plans educatius i, com a conseqüència, a l'ensenyança de català.

A la vegada, la comarca ha tingut canvis en l'estructura poblacional per l'arribada de persones de zones no catalanòfones, un fenomen comú a totes les comarques de la Franja i que té efectes en el percentatge de persones que utilitzen el castellà i el català (Sorolla,2015).

L'associació es va crear per un grup de pares i mares conscienciats per la continuïtat de la llengua a la comarca, ja que havien observat com els seus propis fills utilitzaven més el castellà que el català per comunicar-se amb el seu grup d'iguals. A la vegada que tenia menys presència als centres educatius. Com assenyalen ells, existeix una diferència en l'ús del català entre les generacions més joves i les prèvies, aquestes feien servir el castellà dintre de l'escola per parlar amb els professors, però ho feien en català amb el seu grup d'amics. S'establia d'aquesta manera una diferència entre les conversacions formals en castellà i les informals en català.

Aquesta separació de contextos ja posa de manifest la desvalorització de la llengua en benefici de l'ús del castellà, que s'associa al que és correcte i formal. Una transmissió de la llengua que està també perdent-se en moltes famílies que tot i ser catalanoparlants, decidien parlar en castellà al fill, un procés que es dona encara més en les famílies mixtes on solament un dels pares parla català.

Per tot això van decidir crear una associació de pares i mares per parlar concretament de la problemàtica de la transmissió i conservació de la llengua entre els seus fills i filles, amb el fi principal de salvaguardar la llengua del territori. Tenien clar que la continuació de la llengua no és solament una qüestió de l'àmbit privat de la família, sinó que l'entorn on la persona creix és essencial pel seu ús i, per tant, la creació d'espais de socialització comuns on el català sigui la llengua vehicular pot convertir-se en una manera de fomentar-lo.

L'associació es formalitza com a tal en juny de 2012, establint els següents objectius en els seus estatuts:

- Cuidar i promoure a través de l'educació i l'escola el reconeixement i la pràctica del català.
- Treballar perquè no s'interrompi la transmissió del català entre generacions.
- Fomentar l'ús de la llengua materna, el català, entre els xiquets i xiquetes dins i fora de l'àmbit escolar, tant en l'ús formal com l'informal.
- Difondre els aspectes positius de l'ús de la llengua materna per al desenvolupament cognitiu personal, l'autoestima i el respecte de la cultura pròpia.
- Visibilitzar la situació sociolingüística actual, és a dir, crear consciència lingüística.
- Reforçar la identitat i la llengua com a instrument de transmissió de la cultura pròpia.
- Remoure els obstacles que impedisquen la igualtat de drets lingüístics, escolars i altres, entre els xiquets catalanoparlants i els castellanoparlants d'Aragó, amb especial atenció al compliment de la legislació espanyola i aragonesa, així com dels tractats internacionals firmats pel Regne d'Espanya.
- Facilitar i ajudar a la integració lingüística dels xiquets i jòvens, així com a les seues famílies que posseïsquen altres llengües maternes, incloent-hi el castellà.
- Realitzar activitats, de forma regular, que promoguin l'ús del català.
- Preparar materials didàctics i de difusió de la llengua catalana.
- Reforçar l'ensenyança-aprenentatge de la llengua catalana entre els xiquets i jòvens.
- Realitzar activitats gratuïtes per part de les famílies associades, destinades als xiquets i jòvens, per a promoure l'ús de la llengua catalana.

Els objectius tenen quatre principals eixos: el treball dintre de l'escola per la promoció del català i els drets lingüístics dels nens i les nenes, la transmissió i la visualització com a forma de normalitzar la llengua, la creació d'una consciència lingüística entre la població i la reivindicació del català com a patrimoni propi. Per a fer-ho, es van establir una sèrie

d'activitats que se centraven en l'ús del català en els nens i els joves tant dintre com fora de l'àmbit escolar, activitats per millorar la formació dels mestres i els recursos materials existents i, per últim, activitats per millorar la situació legal de la llengua.

Els membres inicials de l'associació provenien de distintes associacions de la comarca, com l'Associació Cultural del Matarranya, pel que tenien experiència i coneixement sobre l'àmbit associatiu, el que va facilitar el desenvolupament de la nova associació. Si bé és cert que ja existien altres organitzacions que tenien com a objectiu la defensa i l'estudi de la llengua catalana en la zona, la diferència principal és que Clarió se centra en el treball de transmissió i normalització de la llengua, tant en espais formals com informals i en el seu ús en activitats quotidianes. Pretenen d'esta forma establir una diferència amb les altres associacions prèvies que havien adquirit un to elitista enfocat a un sector concret de la població basat en un model de conferències, xerrades i publicació de llibres. Des de Clarió es busca que l'Associació tingui un caràcter més obert i popular amb temes atractius per la majoria de la població. A la vegada que busca teixir una xarxa entre les famílies catalanoparlants i contribuir al reforçament de la comunitat lingüística.

4.2 ACTIVITATS PRINCIPALS

4.2.1 "Alifara: Estimem la nostra llengua"

L'activitat principal és "l'Alifara: Estimem la nostra llengua", una jornada d'activitats que es va organitzar cada any des de 2013 al 2016 a un poble diferent (Aiguaviva, Queretes i Beseit), ja que una de les idees principals de l'Associació és portar el català i les activitats que s'organitzen a tots els llocs de la comarca i no sol a la capital. Durant aquell dia es fan activitats com jocs i balls tradicionals, gimcanes i tallers on es dona especial rellevància a la cultura i el patrimoni propi del territori. El nom d'*Alifara* vol dir "lloc de trobada", ja que es pretén que aquestes jornades siguin un lloc on els nens i les nenes puguin ajuntar-se, participar en els actes organitzats i crear consciència. El nom, a la vegada, fa referència a un encontre que es realitzava anys enrere, cada any en un poble i que era referent per tota la població jove d'aquella època (els pares de fills en edat escolar en l'actualitat) com un lloc de "trobada, de territori i d'unitat", com els membres de l'Associació expliquen.

Al principi s'organitzava l'Alifara Infantil un dia i un altre, la Trobada Anual de socis de l'Associació Cultural del Matarranya, després van decidir fer-ho el mateix dia així aconseguien que fos tant per a grans com per a petits i, a la vegada, evitaven que les

trobades es convertissin en un lloc on es tractessin solament temes per a un públic erudit.

Imatge 7: Cartell de IV Alifara

IV Alifara
CLARIÓ
Estimerem la nostra llengua

Queretes, dissabte 24 de setembre de 2016

Programa d'actes

14.00 h Dinor de començament per als socis i simpatitzants

16.30 h Forat de la informació i taller "Les paraules antigues"

17.00 h Gimcana infantil "Lo vi de Queretes"

18.00 h Taller etnològic "Vintan: guanya una gran bitla de vi"

19.00 h Escola Tradicional i Jocs amb la mundalla Espai de Sa.

A l'horari de cada dia hi haurà un espai d'informació de l'activitat "Escola" amb personal de cultura i llengua a la Plaça de més, realitzant "paraules antigues" i en fent un gran mural. Tria les activitats que prefereixes. La teua aportació.

Organització:
CLARIÓ
Associació de Mestres de la Comarca de Queretes

Col·laboradors:
matarranya
Ajuntament de Queretes
AMPA de Queretes

4.2.2 Escola Nostra

El 2016 es va organitzar "Escola Nostra" a l'estiu, i es tractava d'un conjunt d'activitats vinculades al patrimoni de la comarca per fomentar el coneixement sobre el territori entre els nens i les nenes, es realitzaven a l'estiu en diferents pobles. Les activitats van ser diverses i es van dur a terme en diferents pobles de la comarca: a Queretes es va organitzar una excursió amb l'historiador de la comarca Juan Luis Camps, com a forma d'afavorir el coneixement sobre el territori. A Mont-roig i la Freixneda, es van organitzar tallers de balls tradicionals i a Pena-roja, una gimcana infantil.

Imatge 8: Cartell d'escola nostra 2016

ESCOLA NOSTRA 2016

L'Escola d'Estiu de Clarió- Estimem la nostra llengua i el patrimoni

PROGRAMA

Dimarts 2 d'agost

La Portellada, Centro Cultural

18.30 h Taller infantil de fang: L'arquitectura tradicional de la Portellada. A càrrec de l'escultor José Manuel Aragonès

Divendres 5 d'agost

Queretes, trobada a la bàscula

18.30 h Excursió en família: Els túmuls del Matarranya

Visita guiada amb l'historiador local Joan Lluís Camps

Desplaçament amb vehicles propis.

Dissabte 20 d'agost

Mont-roig, a les piscines

18.00 h Taller de balls tradicionals del Mediterrani

Per a grans i menuts. A càrrec de Miquel Flores del grup Espai de So

La Freixnedà, a la llanja de l'Ajuntament

22.00 h Taller de balls tradicionals del Matarranya

Per a grans i menuts. A càrrec de Miquel Flores del grup Espai de So

Dissabte 27 d'agost

Pena-roja, a l'Ajuntament

17.00 h Gimcana infantil: Los Calatravos

Notes:

Activitats per a nens, famílies i tots els públics

Totes les activitats són gratuïtes.

No cal inscripció prèvia.

Més info: tel. 676338021 / danielmatarranya@gmail.com

Organitza: Clarió –Associació de Pares del Matarranya

Col·laboren: Associació Cultural del Matarranya, Comarca del Matarranya/Matarranya,

Espai de So, Associació Cultural Partillo de la Amistat (La Portellada), AMPA de la

Freixnedà, Ajuntament de la Freixnedà, Associació Cultural Sucarrats (Mont-roig) i

Associació Cultural de Pena-roja

4.2.3 Dia de la Llengua Materna

El 21 de febrer és el dia establert per la UNESCO com el "Dia Internacional de la Llengua Materna". Per aquest motiu, l'associació Clarió sempre organitza una sèrie d'activitats similars a les que organitzen en jornades com l'Alifara. És cert que ells mateixos són conscients que s'ha d'anar en compte amb això, ja que no es pot enfocar com una llengua minoritària, però consideren que és una bona oportunitat per potenciar el coneixement del català a la zona perquè compta amb el suport institucional del Govern d'Aragó, que com a institució pública legitima l'acte.

Els actes organitzats per aquest dia són variats i van des d'activitats enfocades per a nens i nenes com jocs tradicionals, contacontes o tallers infantils, fins a altres de caràcter més acadèmic com presentació d'estudis sobre la llengua. El 2017 es va dur a terme la conferència de Mònica Sales, doctora en filologia catalana, "Hi havia una

vegada... la literatura oral com a eina d'aprenentatge en la llengua materna" i en 2016, la presentació de l'estudi realitzat per la lingüista Anna Currubí: "L'ús del català entre els joves del Matarranya". Es creen així espais diversos per a tota mena de públic que hi vulgui participar, amb activitats enfocades tant a l'ús de la llengua en espais d'oci com en d'altres de caràcter divulgatiu.

Les celebracions pel dia de la llengua materna que es van realitzar van ser:

- 2018: Festa de la Llengua Materna "Cantant Desideri" (Vall-de-roures i Queretes)
- 2017: Festa de la Llengua Materna (Arenys de Lledó)
- 2016: Festa de la Llengua Materna (Mont-roig)

En 2018 la festa es va enfocar en la figura de Desideri Lombarte, escriptor de llengua catalana que va néixer a Pena-roja. A partir d'aquest tema es van desenvolupar les activitats amb el fi de reconèixer la importància de l'obra de l'escriptor de la comarca i donar valor al patrimoni cultural que hi ha al territori.

Imatge 9: Cartell festa de la llengua materna 2018

FESTA DE LA LLENGUA MATERNA
"Cantant Desideri"
2018

Dimecres, 21 de febrer Biblioteca Municipal, Valdenobres-Vallderoures
 18 h **Tallers infantils exposició Desideri Lombarte**: Atualitzar el món des del Molinar. L'exposició es podrà veure durant tota la setmana.
 18.45 h **Conte-mes un quèntol!**
 (Si voleu ajudar a explicar un conte en la vostra llengua materna inscriviu-vos a la Biblioteca.)
 19.30 h **Actuació musical de Yababé** amb la presentació del seu disc: "Cantant Desideri"
 A més, a les 18.30 h **firma de discos i fotocall** amb los músics a la Llibreria Serret

Dissabte, 3 de març Cretas - Queretes
 17.30 h **Jocs tradicionals del Matarranya i Xocolatada**, a la Plaça
 19.30 h **Taller d'instruments musicals** pels sagals i sagales, a la Barraca 2.0
 A continuació, **Presentació del Dia de la llengua materna i actuació musical de Yababé** amb la presentació del seu disc: "Cantant Desideri". Donatiu: de 3€ (no soci).
 Si vos voleu quedar a sopar reserveu a la Barraca 2.0: whatsapp 639673223

Advertim en el nostre disc d'actes que promou la diversitat lingüística del territori d'arribada més de la de la llengua materna declarada per la Unesco.

Organitzem: **CLARÍO** (Associació de Famílies del Matarranya per la Llengua), **IBEROTEXA PÚBLICA ARAGONESA**, **99**, **Serret** (Llibreria), **Associació Cultural del Matarranya**

Col·laborem: **GOBIERNO DE ARAGON**

4.2.4 Jornada Llengua i escola al Matarranya

El 2014, l'associació Clarió va organitzar un dels seus actes principals que va ser la 1a Jornada Llengua i Escola al Matarranya, amb motiu dels 30 anys d'ensenyança del català a Aragó. Durant les activitats que es van realitzar aquell dia, destaca la conferència inaugural: "El model d'immersió de la Bressola" a càrrec de Joan Pere Le Bihan, fundador de la Bressola – Escoles laiques catalanes de la Catalunya del Nord. Aquest encontre va servir com a oportunitat de conèixer una experiència que es donava en un altre territori catalanoparlant i compartir les visions i les pràctiques dutes a terme als territoris. A més, hi va haver altres conferències i debats sobre l'ensenyament del català a l'Aragó en el qual van participar professors, alumnes i pares i mares.

Durant tota la jornada va haver-hi servei d'activitats infantils, per facilitar l'assistència als actes a la vegada que es dotava d'un certificat d'assistència a les persones que el demanessin.

Un aspecte característic de totes les activitats que fan és la coordinació i el treball conjunt amb altres associacions del poble com les AMPA (Associació de Mares i Pares de Alumnes), ja que sempre es busca implicar a entitats comarcals i locals per potenciar el teixit social amb la gent d'allà, fet que es considera clau perquè l'activitat funcioni. També amb organismes públics com els ajuntaments, la Diputació de Teruel i la Comarca del Matarranya i privats com la Caja Rural de Teruel. D'aquesta manera, sempre que s'ha organitzat una activitat a qualsevol poble, ha tingut bona acceptació per la gent, el que es valora de manera positiva. D'altra banda, un altre aspecte important és que totes les activitats es fan en català, però no es publiciten com una cosa excepcional, sinó que es normalitza el seu ús. Es fa així de manera conscient, ja que no es busca mostrar l'activitat en català com l'excepció, sinó que es vol fer servir la llengua en diferents contextos, tant formals com informals, dintre i fora de l'escola, per a adults i per a nens.

En totes les activitats, a la vegada, se sol fer el mural de "Paraules Boniques" on les persones poden escriure la paraula en català que més els agradi. Amb això, es recuperen paraules pròpies de la varietat del català de la zona i es transmeten a les generacions més joves. Al ser una activitat en la qual participa molta gent serveix de vincle per grans i petits.

4.3 L'ASSOCIACIÓ COM A ACTOR POLÍTIC

La creació de l'Associació ha tingut efectes en la visualització de l'ús de català al territori. El simple fet de l'existència de l'Associació i la mostra del fet que es poden generar

espais on es parla català sense que es generi conflicte, ha obert que hi ha una línia de treball a fer i ha mostrat a aquells càrrecs amb capacitat d'acció i decisió que vulguin prendre accions per la llengua que compten amb una associació de persones que els donarà suport.

Per una altra part, Clarió representa un interlocutor polític que serveix de pont entre els ciutadans i les institucions polítiques, ja que tindre una associació articulada permet una major capacitat de resposta i facilita la comunicació i coordinació amb altres organitzacions tant públiques com privades. Un exemple d'això van ser les accions dutes a terme durant el mandat del Partit Popular (PP) quan es va canviar la Llei de Llengües, en aquell moment, a través de l'Associació es va poder parlar amb distints càrrecs polítics i comunicar la seva posició en referència a la nova situació de la llengua. A la vegada, l'Associació també serveix de mecanisme de vigilància per l'acció política.

Al contrari, les característiques pròpies del territori poden influenciar l'activitat de Clarió. La manca d'una cultura associativa a la comarca o el fet de viure en pobles de poca població són vists com a frens per la implicació activa de més persones en l'organització. A això se li suma el fet que participar activament en una associació com Clarió, en defensa d'un tema polèmic com és el català a l'Aragó, representa significar-se públicament, el que pot tindre conseqüències negatives per les persones implicades. Tots els entrevistats asseguraven que al poble ja estan assenyalats i que ells ja havien “sortit de l'armari” per defensar la situació, el que els ha fet inclús perdre l'accés a determinats llocs de treball. Encara que, per una altra banda, el mateix fet d'implicar-se els ha donat accés a una xarxa social de contactes que són un punt per a “recolzar-se”, compartint un sentiment de “germanor”.

Un altre dels elements assenyalats ha sigut la presència de prejudicis cap al català com a conseqüència d'una tendència anticatalanista a Aragó. La politització de la qüestió lingüística que fa que molts reneguin de la seva llengua per voler establir una diferència amb Catalunya. No solament això, sinó que també l'ús del català ofèn, perquè és vist com una cosa de fora.

“Els habitants d'aquí, que volen ser tan aragonesos com els de Saragossa, renuncien a la seva llengua i a la seva identitat. I simplement, fan coses com parlar *chapurriau*, o LAPAO i s'estimen més parlar en castellà que és la llengua oficial, correcta i la vàlida. La que hem sentit parlar des de casa, no l'hi donen el valor.” (E1)

“Perquè a molta gent li costa molt dir: soc aragonès i parlo català. Perquè barreja una llengua amb la política. No volen ser catalans, però és que no sou catalans, sou aragonesos.” (E3)

4.4 L'ENSENYANÇA DE CATALÀ A LA FRANJA

L'escola té un paper fonamental en l'aprenentatge, ús i continuació d'una llengua. El català a l'Aragó va començar a ensenyar-se a les aules al curs 1984-85 on es va establir com una assignatura voluntària i optativa d'entre 1 i 3 hores per setmana. En l'actualitat, al Matarranya s'imparteix una hora per setmana en el cas de primària amb prop de 5.000 alumnes, sent escollida a primària pel 90% dels alumnes, el que demostra el fort interès dels pares i les mares que els seus fills tinguin coneixement sobre la llengua. Tanmateix, el percentatge d'alumnes matriculats disminueix fins al 20% a secundària, el que des de l'associació Clarió assenyalen que és una conseqüència de diversos factors. Entre ells: el tracte marginal que es dona a l'assignatura, que no té una continuïtat al llarg dels anys que permeti l'obtenció del certificat oficial de català; no compta amb una normalització ni en l'àmbit intern del centre ni en l'àmbit autonòmic, ja que no hi ha ni Departament de català, el que fa que cada curs sigui canviant.

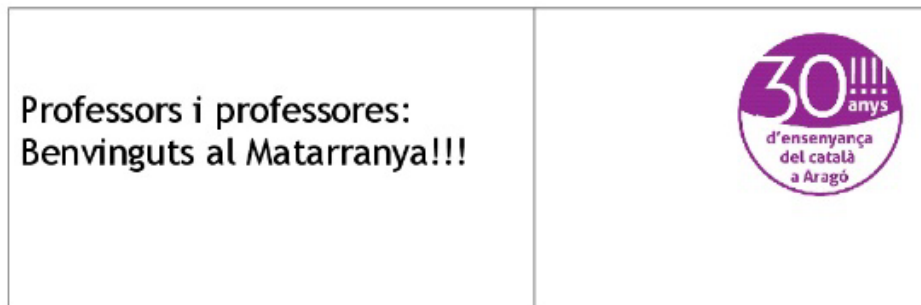
Per a l'Associació, el foment de l'assistència a l'optativa de català i l'estandardització de l'assignatura és un element clau. En aquest sentit, el fet d'haver-se constituït com a associació de pares serveix per exercir més pressió cap a les institucions i poder tindre accés a més recursos.

«I si totes tenen una sèrie d'activitats escolars, una continuïtat de professorat, una continuïtat de mètode i un plantejament i tot això, doncs esta també, i això s'ha manifestat ja en la resposta perquè realment veem que la gent sí que estava preparada. Però, com fins ara, com eren pocs es pensava: no agrada. No podem fer més. Però simplement és que s'han de dedicar més esforços perquè sigui normal.» (E2)

Sobre això, s'ha de sumar-hi el desconeixement sobre la realitat lingüística a la comarca per part de molts professors que arriben sense conèixer la pluralitat de llengües dels seus propis alumnes. En aquest sentit, des de l'associació Clarió es va elaborar una carta de presentació que s'entregava als professors nouvinguts a la comarca amb la qual es donava la benvinguda i se'ls animava a fer que s'involucraren amb la cultura del territori, el que inclou el coneixement i ús de la llengua catalana (Imatge 10).

Com l'Associació assenjala, un inici de l'escolarització cada cop més temprana i l'extensió dels serveis per a la infància al món rural ha incrementat l'ús del castellà com a llengua habitual en àmbits formals, que ha influït en el fet que els nens i les nenes es comuniquen entre ells en aquesta llengua i no en la seva llengua materna. A més, l'increment de la comunicació per missatges ha donat una importància a la llengua escrita que no la tenia abans, una llengua escrita que es fa principalment en castellà. El que incrementa el risc de substitució lingüística.

Imatge 10: carta de presentació als professors i professores

Apreciados profesores que os incorporáis a los centros educativos de la comarca del Matarraña:

Quizás algunos de vosotros ya conocíais esta comarca y sabíais de la riqueza paisajística, arquitectónica y cultural de estas tierras. Para otros quizás sea un destino laboral más y pensáis que no puede ser muy diferente de otros CRAs y escuelas rurales. A todos os invitamos a que descubráis la extraordinaria riqueza patrimonial que esconde el Matarraña en todos los ámbitos, tanto en lo que se refiere al patrimonio natural, con los ríos como vertebradores del territorio (Mesquí, Matarranya, Algars...), como al patrimonio arquitectónico de nuestros pueblos, con sus casas y masías de piedra y madera y sus casas consistoriales renacentistas, o al patrimonio lingüístico, con la lengua catalana como lengua materna de sus habitantes. Precisamente este curso celebramos 30 años de enseñanza del catalán en las escuelas de la Franja y os animamos a que organicéis actividades con vuestros alumnos y compañeros para conmemorarlo.

A los padres y madres de nuestra asociación, nos gustaría que aprovecharais y sacarais partido de todo el potencial que os brinda nuestra comarca para el desarrollo de los currículos de cada área. Asomaos a la ventana y en cada esquina (o en cada cuesta) seguro que encontráis magníficos ejemplos de aquellos conceptos que queréis que vuestros alumnos asimilen. Con vuestro interés por su realidad más cercana conseguiréis que se sientan orgullosos de su presente y de su pasado y con el tiempo os recordarán con cariño como aquel profesor que les enseñó a apreciar la riqueza que tenían tan cerca y al mismo tiempo les era tan ajena.

Un saludo y que tengáis un buen curso. Apesar de los recortes.

Junta de CLARIÓ. Associació de Pares del Matarranya
en Defensa del Català

La Portellada, 2 de Septiembre de 2014

4.5 FALTA D'AUTOESTIMA LINGÜÍSTICA

A més de la situació d'analfabetisme de la llengua pròpia dels habitants, també existeix un procés de “autocensura per motivacions extralingüístiques” (Reyes et al., 2017) que significa que els parlants d'una llengua no la utilitzen a pesar de tindre coneixement sobre ella. Des de l'associació Clarió identifiquen aquest fenomen amb una manca “d'autoestima lingüística” que és resultat tant de la ignorància sobre la importància de l'ús de la llengua per la seva continuació, com de la falta d'un reconeixement formal per part de les institucions i la percepció del fet que el castellà és la llengua formal i correcta i el català no.

“I d'això me n'adono també amb la meua filla petita, va al cole a Lledó, llavors hi ha pares, que són catalanoparlants, i el nen és catalanoparlant, i quan estan al pati de l'escola on hi ha la mestra que és catalanoparlant, parlen al nen en castellà. I jo, clar, això em sorprèn perquè dic: què fas parlant en castellà quan tots parreu català? Per què? Per què som a l'escola?” (E2)

Una falta d'autoestima lingüística que no sol és cap al català en relació al castellà, sinó que també és de la varietat lingüística cap al català estàndard. El procés de desvalorització de la llengua té com a conseqüència que les persones no l'usen fora dels seus contextos habituals, perquè és percebut com una cosa totalment diferent.

“Gent d'aquí que se'n va, tenen una parella de Catalunya i es parlen en castellà perquè es coneixen en castellà. Perquè els d'aquí parlen en castellà. Perquè veuen que el seu és tan diferent, i senten això.” (E2)

Per tant, la dignificació de la llengua que passa per la seva revalorització i reconeixement com a tal és necessària per a la seva supervivència i perquè els parlants continuïn fent ús d'ella. Una labor on l'escola i les institucions públiques tenen un paper fonamental perquè el fet que des d'organismes oficials es fomenti l'ús de la llengua, legitima i crea una tendència en la població. Un entramat institucional favorable és necessari perquè es mantingui la llengua.

Per això, des de l'Associació veuen important gestos com l'ús del català en cartells, pregons o altres comunicats oficials i la significació de polítics que siguin capaços de posicionar-se públicament per la qüestió del català a la comarca.

«Abans que hem parlat de si teníem algun conveni, nosaltres vam sortir de l'armari, no sé, potser ens el podíem permetre o el que fos, a la vegada, penso que els polítics haurien de poder sortir de l'armari. Sempre van tan cautes, que ja està generalitzat que un polític no saps si va en contra o no.» (E2)

4.6 LA LLENGUA CATALANA COM A PART DEL PATRIMONI

Un dels eixos bàsics de treball de Clarió és mostrar que el català és part del patrimoni de la comarca tant com l'arquitectura, el paisatge o les tradicions. Com s'ha vist, les activitats realitzades se centren en temes relacionats amb el territori i el seu patrimoni i el català és el medi que s'utilitza.

«Vam veure que era interessant fer activitats per a crios, al voltant del patrimoni i de coses de la comarca que és una riquesa que tenim, tant natural com cultural.» (E2)

La vinculació de la llengua i la reivindicació d'ella com a part de la cultura crea un sentiment de pertinença que pot servir per augmentar l'autoestima lingüística, el que crearia un context agradable pel suport de mesures per la defensa de la llengua.

La transmissió d'una llengua és un regal que les generacions prèvies donen a les noves i així és com se senten. I aquesta valorització de la llengua és el que s'ha de transmetre a les persones nouvingudes que no parlen català.

«L'important és la transmissió, jo ara he pres una decisió que és als fills dels meus amics, que tinc molts amics que són castellanoparlants perquè són vinguts de fora. I ja, he decidit que els hi parlo en català. A tots els nens, perquè és el meu regal. No tinc per què canviar la llengua amb aquest nen.» (E3)

5. CONCLUSIONS

A socialización en as luengas minorizadas ha d'estar un elemento fundamental en a revitalización lingüística. Clarió y Trobada son dos iniciativas aragonesas naixidas d'o territorio que han treballau prou bien y que tienen diferents puntos en común. D'a suya experiencia, se pueden extrayer bells elementos característicos pa guiar iniciativas similares en o futuro:

- Colaboración con entidatz d'o territorio y d'a chent local en o desenrrollo d'as actividatz. Lo que asegura un mayor refirme y participación.
- Implicación d'as instituciones publicas en a defensa d'a luenga, lo que comporta tamién o posicionamiento de cargos publicos con un amplo poder de decisión.

- Importancia d'a planificación y d'a programación cuidada y treballada en as actividatz ligadas a la luenga en o territorio.
- Teixir retz de parlants y proyectos culturals en o país, a través de trobadas, "alifaras" y chornadas en do se conviva.
- Actividatz atractivas pa todas as edatz pero con especial intrés en os ninos y as ninas, reforzando la transmisión intercheneracional d'o idioma.
- Potenciar l'uso d'a luenga en espacios d'immersión lingüística como medio por realizar as actividatz cutianas, no como un elemento elitista u excepcional. Normalizar y fer visible lo suyo uso en totz os espacios.
- Creyar vinclo entre a luenga y o territorio a través d'a reivindicación d'a luenga como patrimonio común de toda a población. Ye decir, potenciar l'autoestima lingüística y l'argüello por a luenga propia.
- A importancia d'o paper d'o profesorau y d'os ponents como referents pa la conciencia lingüística d'os estudiants. Sería menester que tot o profesorau conoixese la realidat lingüística y la lai de luengas d'Aragón y que tenese una actitut positiva y potenciadora.

Treballar en estas coordenadas adaptadas a lo contexto d'o territorio rural aragonés puede aduyar a disenyar unas politicas publicas mas efectivas de fomento de l'uso y d'a transmisión intercheneracional d'o catalán y de l'aragonés. Clarió ha suposau un refuerzo a la transmisión d'o catalán en a comarca d'o Matarranya, concienciando sobre la importancia d'o catalán a país, mais y profesors, mientras que Trobada – Vivir en aragonés ha permitiu enfortir os lazos d'a comunidat lingüística de l'aragonés, acercando la realidat d'os neofablants a los lugares de l'Alto Aragón con charradors nativos.

L'ambito d'a socialización en a revitalización lingüística ye una asignatura pendent pa la choven politica lingüística aragonesa. Esta ha de desenrollar-se, en paralelo con atras arias pa alzar o nuestro patrimonio lingüístico, partindo d'as experiencias d'exitu que existents en o territorio.

6. BIBLIOGRAFIA

Abellán, A. C. (2008). El turismo rural sostenible. *Turismo rural y desarrollo local*, 79, 49.

De las Heras, M. P. (1997). Turismo rural sostenible. *Revista de desarrollo rural y cooperativismo agrario*, (1), 181-186

Moreno, M.J, Agirregomezkorta, R. B, Cuadrado, M. (1999) Sistematización de experiencias. En: *Manual para la introducción de la perspectiva de género y juventud al*

desarrollo rural. (pp. 101-102). Sevilla: Empresa Pública para el Desarrollo Agrario y Pesquero de Andalucía.

Muñoz, M., Valero, E., & Moya, I. (2005). *Manual de Turismo Sostenible*. Recuperado de Universidad Politécnica de Valencia: <http://www.upv.es>

Reyes, A. y Sorolla, N. (2018). *Neofablants, revitalización en o contexto rural de baixa vitalitat de l'aragonés. Artieda en a comarca d'a Chacetania, estudio de caso*. Actas do XIII congreso internacional de lingüística xeral. Vigo. 767-774

Reyes, A. Gimeno, G. Montañés, M. Sorolla, N. Espluga, P. i Martínez, J. P (2017) *L'aragonés y lo catalán en l'actualitat. Anlisi d'o Censo 2011*. Universidad de Zaragoza: Seminario Aragonés de Sociolingüística.

Sorolla, N. (2015) El català a la Franja. Any 2014. Llengua i Ús: *Revista Tècnica de Política Lingüística* [en línia] Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. Direcció General de Política Lingüística, núm. 57, p. 75-88. <http://www.raco.cat//>

Trobada, un barco pirata. *O Espiello* nº 37, Nogarà 25 anyos por l'aragonés (04/2016). Recuperau de: https://issuu.com/acnogara/docs/37_espiello_25anyos

Úcar, X, (1992). *La animación sociocultural*. Barcelona: Ceac.